



Dyrevernalliansen

FAKTA OM KYLLINGER OG KYLLINGOPPDRETT

OM KYLLINGENES BEHOV OG FORHOLDENE PÅ GÅRDEN

Oppdatert 11.11.2023

I norsk kyllingoppdrett er de fleste kyllingene avlet til å vokse så fort og ha så mye kjøtt på kroppen at de blir forkrøplet. Med samme veksthastighet som en moderne industrikylling, ville en nyfødt menneskebaby vokst til en kjempe på over 100 kilo på under én måned. Norsk dyrevelferdslov forbyr avl av slike dyr. Likevel fortsetter kyllingoppdrettet.

// NØKKELTALL

- Antall klekkede slaktekyllinger i Norge, 2022: **ca. 76,5 millioner stk** [1]
- Antall besetninger med over 1000 stk slaktekylling, 2022: **529 stk** [1]
- Antall kyllinger per hus på gårdene, 2022: De fleste er i spennet **3.000-40.000 stk** [2]
- For rasen Ross 308 er det mest vanlig at den slaktes ved **29-35 dagers alder**. Da veier den rundt **1,6-2,2 kg i levendevekt**. [2,3]

// FAKTA OM KYLLINGENES EVNER

- Kyllinger har komplekse negative og positive følelser, og har forskjellige personligheter. [8]
- Kyllingers kommunikasjonsevne ligner på andre svært intelligente arter, inkludert primater. [8]
- Kyllinger kan gjenkjenne andre i flokken og lære fra andre individer, på forskjellige måter. [8]
- Kyllinger kan telle opp til totalt fem objekter. [8]
- Fra bare noen få dagers alder begynner kyllingene å bevege seg i høyden, for eksempel ved å vagle. [4]



Kyllinger har ulike personligheter. | I. L. Hauge

// INNHOLD

- KYLLINGENS LIV I NATUREN
- UTFORDRINGER FOR KYLLINGEN SOM HUSDYR
- KRITIKK AV KYLLINGOPPDRETT
- DRIFTSFORMER MED BEDRE VELFERD
- DYREVERNALLIANSENS ARBEID
- DU KAN HJELPE KYLLINGENE
- KILDER

Dyrevernalliansen hjelper dyrene som trenger det aller mest, i intensivt landbruk, pelsindustrien og dyreforsøk.



// NATURLIG LIV

KYLINGENES LIV I NATUREN

En kylling som vokser opp i et miljø som er naturlig for den, følger moren i åtte til ti uker etter klekkingen. Senere slutter den seg til resten av hønseflokken.

Inne i egget:

Lik andre fugler legger høna eggene i et reir på et skjermet sted og ruger fram ungene sine. Høna føder reiret med halm og strå. Etter at hun har verpet eggene, legger seg til å ruge. Kyllingene klekkes etter en rugetid på cirka 21 døgn. Hønas kroppsvarme og trofaste tilhold i reiret gir eggene en lun varme gjennom hele rugetiden. Kyllingen starter kontakten med omverdenen noen dager før klekkingen. Svakt lys trenger inn gjennom skallet sammen med ulike lyder. Først og fremst er det lyden av morens klukking som tar oppmerksomheten. Når kyllingen piper, svarer høna. Hønas mange forskjellige lyder og kyllingens svar fra egget gjør at de kjenner hverandre når kyllingen kommer til verden.[7]

Klekking:

Den nyklekte kyllingen følger straks tett etter moren, og i løpet av det første døgnet blir den sterkt knyttet til henne. Hønas jevne kakling gir viktig informasjon til kyllingen, om hvor den finner mat, hvor reviret går og om det sosiale forholdet til andre i flokken.[7]

Omsorg fra mor:

Kyllingen gjenkjenner varmen fra tiden i egget når den søker trygghet, hvile og varme under hønas vinger. Kyllingene blir ikke matet av moren, men høna hjelper til med å finne maten, og lokker ungene til stedet. Denne lokkingen, som er korte, høye rop, er ikke til å ta feil av, og kyllingene reagerer momentant. Som regel har hun sparket opp jorda, slik at det er enkelt for kyllingene å ta maten til seg.[7]



Kyllingene søker trygghet hos hønemor. | Adobestock

Oppvekst:

De første ukene etter klekking er kyllingene tett knyttet til moren. De oppholder seg som regel i utkanten av reviret. Etter hvert blir de løsere i flokken, og når kyllingene er 6-8 uker gamle, blir høna mer avvisende. Til sist forlater hun dem og vender tilbake til flokken. Etter en tid blir også kyllingene en del av flokken og tilpasser seg de andre individene.[7]

// HUSDYRPRODUKSJON

UTFORDRINGER FOR KYLLINGENE SOM HUSDYR

Avl:

Veksthastigheten har ekspandert kraftig de siste 60 årene. I dag tar det kun 30 dager for en slaktekylling å bli rundt 1,5 kg, mens det tok 120 dager for å oppnå samme størrelse på 1950-tallet.[15] Den intensive tilveksten er en av hovedårsakene til hjertesvikt og ascites.[5,6,16]

Skjelettet utvikles for langsomt i forhold til den raske veksten. Det er etterhvert ikke tilstrekkelig robust til å tåle vekten av musklene. En stor andel av kyllingene sliter med beinlidelser, som leddproblemer og halthet.[5,6,11,17,27]

Ifølge kjøttnæringens eget fagsenter, Animalia, er det viktig å være bevisst på at selv om kyllinger har god tilvekst og lav dødelighet, betyr det ikke nødvendigvis at de har god velferd: “[...]Seleksjon på produksjonsegenskaper, spesielt stor muskelfylde, gjør at moderne kyllingraser kan ha god tilvekst samtidig med at enkeltindivider viser tydelige tegn på belastningssykdommer. Et viktig eksempel på dette er kyllinger med halthet eller et avvikende ganglag, som i stor grad skyldes høy tilvekst. Dårlig beinholdelse kan i neste omgang føre til inaktivitet etter hvert som kyllingene vokser og blir tyngre.”[24]



Kommerielle kyllingraser – såkalte “hybrider” – produseres av noen få internasjonale selskaper, og importeres til Norge. Dyrevelferdslovens § 25 stiller krav om at det ikke skal avles for dyr med genetisk disposisjon for helselidelser eller dårlig “funksjon”(dvs evne til bevegelse og normal adferd). På grunn av næringsinteresser fortsetter likevel myndighetene å tillate bruken av de ekstremt hurtigvoksende kyllingrasene.[9,10] Ross 308 er i dag den mest brukte slaktekyllingrasen i Norge og internasjonalt.



Etter å ha blitt klekket ut i rugemaskiner, fraktes kyllingene på samlebånd for sortering og pakking. | I. L. Hauge

Levekår:

I moderne kyllingproduksjon møter aldri kyllingene moren sin. Befruktede egg klekkes ut i rugemaskiner. De fleste kyllingene klekkes på rugerifabrikk og én dag gamle transporteres de til oppdretteren hvor de føres fram til slakt. På gården lever mange tusen kyllinger sammen i en stor hall. Det er lovlig å fylle hallen med opptil cirka 20 kyllinger per kvadratmeter (tilsvarende 36 kg/m²).[10,13]

På grunn av den unormalt raske veksten har kyllingene ekstrem appetitt. Maten er lett tilgjengelig i førautomater langs gulvet. Etter hvert som kyllingene vokser, får de stadig mindre plass å bevege seg på, avføring hopper seg opp i strøet og luftkvaliteten blir dårligere. [11] Nærings fagledelse er enig i at større plass ville kunne bidra til bedre velferd.[12]

Inntil for få år siden inneholdt hallen kun førautomater og drikkevannskilder, i tillegg til strøet på gulvet. De siste årene er det blitt vanlig å innrede med noen miljøberikelser, for eksempel flisballer eller plattformer.[25] Mengden miljøberikelser i forhold til antall kyllinger er imidlertid for liten, fordi det koster penger og krever endel plass.

Foreldredyrene:

Avlsdyrene (foreldredyrene) må leve betydelig lengre enn kyllinger som kun holdes for slakt. De føres begrenset, for å unngå at for hurtig vekst gir helse- og reproduksjonsproblemer. Dermed får de ikke spist seg mette, og opplever sult og frustrasjon.[5,11]

Hanene får amputert sporene på beina for å ikke skade hønene ved naturlig parring.[18]



Det er trangt om plassen i hallen. | S. Lybæk



Ross 308 vokser ekstremt hurtig. | S. Lybæk

**Lite aktivitet:**

Det er unaturlig for en kylling å vandre omkring alene, uten hønemor. Hallen mangler skjulesteder, og har i liten grad mulighet for naturlige aktiviteter. Belysningen i hallen er ikke tilstrekkelig tilpasset kyllingenes behov og vinduer er ikke påbudt. Godt med dagslys ville stimulert kyllingene til mer aktivitet.[5,11,26] Den kunstige tilværelsen fører til at kyllingene ligger mye av tiden. Mangel på mosjon bidrar til økt omfang av beinlidelser. De blir synlig mindre aktive frem mot slakting.[11]

Helseproblemer:

Avføring fra tusenvis av kyllinger kan gjøre strøet bløtt og etsende. Det er årsaken til at endel kyllinger får sviskader og sår på føttene og brystet.[5,13] Næringen presenterer årlig statistikk for sviskader på føtter – såkalt tråputescore – men har satt terskelen for å få god tråputescore såpass lavt at hele 98,4% havnet i beste kategori i 2020.[14]

Den hurtigvoksende rasen Ross 308 er spesielt utsatt for hjertelidelser. De kan utvikle forstørret hjerte og få væske i bukhulen, som er blant hovedårsakene til sykdom, død og kassasjon.[16,11] I en norsk studie om beinlidelser hos Ross 308 fikk kun 3 % påvist normal gange og 19 % var såpass halte at de var hemmet i å bevege seg.[23] Beinlidelsene hos denne femtedelen innebærer smerte og bevegelsesproblemer.[21,23]

Slakt:

Når kyllingene er 4-5 uker gamle, plukkes de opp i transportkasser og fraktes til slakteriet. Les [faktaarket vårt om transport og slakting](#). [20]

KRITIKK AV KYLLINGOPPDRETT:

Kyllingoppdrett har fått kritikk fra flere hold:**Mattilsynet (2023):**

«Hurtig vekst har lenge gitt store velferdsproblemer for slaktekyllinger. Det finnes mer saktevoksende hybrider i norsk produksjon, som viser bedre velferdsresultater enn de hurtigvoksende. Dyreholdere bør motiveres til å gå over til raser med lavere veksthastighet og mindre omfattende helse- og velferdsutfordringer.»[22]

EFSA's vitenskapelige dyrevelferdspanel (2023):

4.2.8. Main Recommendations to improve broiler welfare: "Growth rate should be limited to a maximum of 50 g/day to allow the broilers to maintain better health and being active. Feed restriction in broiler breeders should be avoided by choosing the appropriate hybrids and feed and management measures. A maximum stocking density of 11 kg/m² should be applied to allow the broilers to express natural behaviour, to rest properly and to support health."[11]

Rådet for dyreetikk (2023):

"Slaktekyllingen Ross 308 er et eksempel på en fremavlet dyrerace med veldokumenterte helse- og velferdsutfordringer som neppe kan sies å være i stand til å være «robuste dyr med god funksjon og helse», og et eksempel på at avl «reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd». Avlen har også vekket «allmenne etiske reaksjoner». Alt dette taler for å ikke tillate bruk av Ross 308 i Norge."[28]

NMBU (2022):

"Intensive produksjoner som slaktekylling, kalkun, høns i eggproduksjon samt slaktegris må utfordres til å redusere dyretetthet, samt at det bør gjøres tiltak for økt miljøberikelse som gir et mer variert og stimulerende miljø. [...] For slaktekylling og gris skyldes beinproblemer i stor grad at de har for rask vekst, men også underlag og oppstallingsforhold har betydning her."[19]

EUs vitenskapelige dyrevelferdspanel (2010):

"The major welfare concerns for broilers are leg problems, contact dermatitis, especially footpad dermatitis, ascites and sudden death syndrome. These concerns have been exacerbated by genetic selection for fast growth and more efficient food conversion."[11]

Vitenskapskomiteen for mat og miljø (2008):

"Det konkluderes med at dyretetthet må være under 25 kg/m² for at de større velferdsproblemene skal kunne unngås, og at dyrevelferden forverres ytterligere ved en tetthetsøkning opp mot 42 kg/m²."[13]



DRIFTSFORMER MED BEDRE DYREVELFERD

Det finnes kyllingraser som er mindre intensivt avlet, og derfor ikke har de samme helseproblemene som "vanlig" industrikylling. Solvinge, Stange, Holte og Lerstang er eksempler på merkevarer som bruker mer saktevoksende kyllingraser i stedet for den sterkt kritiserte Ross 308.

Rugerifabrikkene der kyllingene klekkes kan forbedres betydelig, og Norsk Kylling (merkevarene Solvinge og Stange) har gjort slike grep.[29] Et annet bedre alternativ er å la de små kyllingene klekke ut på gården hvor de skal vokse opp. Det kan ha store dyrevelferdsmessige fordeler, og kan også lønne seg økonomisk. Ved å innføre slik såkalt gårdsklekking, kan kyllingene slippe rugerifabrikk og transport som daggamle. Teknologien er tatt i bruk i flere land.[30] I Norge brukes denne metoden for merkevaren "Gårdsklekking" fra Den Stolte Hane.

På økologiske gårder og hos endel nisjeprodusenter har kyllingene betydelig mer plass til rådighet, og har tilgang til vinterhage og/eller uteområde. Vinterhage er et påbygg der kyllingene er skjermet for vær og vind, samtidig som naturlig lys og frisk luft slipper inn. Ifølge EFSA vil vinterhage være et gunstig velferdstiltak både for kyllingene og deres avlsdyr.[11]

Matguiden i appen "Dyrevennlig" gir en oversikt over hvilke kyllingmerker i norske butikker som kommer fra produksjon med bedre dyrevelferd.



Mindre intensive raser har bedre balanse og evne til å hoppe, og klarer derfor i større grad å bruke vagler. | I. Pedersen

// DYREVERNALLIANSENS ARBEID

Dyrevernalliansen arbeider politisk for å bedre velferden til kyllingene. Kjernen i Dyrevernalliansens arbeid er vårt faglige fokus på dyrevern. Samtidig informerer vi publikum, og gir deg som ønsker å hjelpe kyllingene muligheten til å bidra i arbeidet.

DYREVERNALLIANSEN JOBBER FOR Å

- Stanse bruken av kyllingraser med alvorlige helseproblemer.
- Forbedre forholdene i kyllinghusene, blant annet innføre færre kyllinger per kvadratmeter, mer aktivitetsobjekter for kyllingene og mer tilpasset belysning.
- Gi forbrukerne oversikt over hvordan ulike kyllingmerker skiller seg på dyrevelferd.
- Øke tilgangen på kjøttfri mat.



// DU KAN HJELPE KYLLINGENE

HVA DU KAN GJØRE

- Hvis du spiser kylling, sjekk [appen "Dyrevennlig"](#) for informasjon om ulike merkevarer.
- Bli fadder i Dyrevernalliansen! dyrevern.profundo.no/fadder_fjorfe
- Følg Dyrevernalliansen på facebook.com/dyrevern
- Meld deg på våre nyhetsbrev, og få oppdateringer og fakta: dyrevern.no/nyhetsbrev

// KILDER

- [1] Animalia, *Kjøttets tilstand 2023 – Status i norsk kjøtt- og eggproduksjon*, Rapport, URL: animalia.no, november 2023.
- [2] Animalia, «Kyllingproduksjon i Norge», URL: kyllinginfo.no, hentet 14. november 2022, udatert.
- [3] Animalia, *Dyrevernprogram slaktekylling: Omregningsfaktorer slaktevekt/levendevekt*, Notat, 21. november 2013.
- [4] Nicol, C. (ed.), *Understanding the behaviour and improving the welfare of chickens*, Burleigh Doods Science Publishing, 2020.
- [5] Bagley, M. F., (red.), *Fjørfeboka*, Fagbokforlaget, 2016.
- [6] Hartcher, K. and Lum, H., "Genetic selection of broilers and welfare consequences: a review", *World's Poultry Science Journal*, 21 December 2019.
- [7] Børresen, B., *Kunsten å bli tam - folk og dyr i 18. 000 år*, Gyldendal, 1994.
- [8] Marino L. "Thinking chickens: a review of cognition, emotion, and behavior in the domestic chicken" *Animal Cognition* 20: 127-147, 2017.
- [9] Lov om dyrevelferd, 20. juni 2009.
- [10] Landbruks- og matdepartementet, Forskrift om hold av høns og kalkun, 12. desember 2001.
- [11] EFSA Panel on Animal Health and Welfare, "Scientific Opinion on the welfare of broilers on farm", *EFSA Journal* 21 (2): 7788, 2023.
- [12] Animalia, Nortura, KLF, Felles høringsinnspill til ny dyrevelferdsmelding om husdyrproduksjon, URL: regjeringen.no, 15. september 2023.
- [13] Vitenskapskomiteen for mat og miljø, *Risikovurdering av dyrevelferd i forhold til dyretetthet i forbindelse med endring av forskrift om hold av høns og kalkun*, Uttalelse fra Faggruppe for dyrehelse og dyrevelferd, august 2008.
- [14] to kilder:
Vasdal, G. (Animalia), «Tråputeresultater i 2020», *Fjørfe* 2: 22-23, 2021.
Animalia, *Tråputebedømming*, URL: animalia.no, Prosessbeskrivelse, gyldig fra 1. august 2013.
- [15] European Commission, *Report from the commission to the European Parliament and the Council on the impact of genetic selection on the welfare of chickens kept for meat production*, Report, 2016.
- [16] Olkowski, A. A. et al., «Pathophysiology and pathological remodelling associated with dilated cardiomyopathy in broiler chickens predisposed to heart pump failure», *Avian Pathology*, 22 May 2020.
- [17] Rayner, A. et al., "Slow-growing broilers are healthier and express more behavioural indicators of positive welfare", *Scientific Reports* 10:15151, 2020.
- [18] Rådet for dyreetikk, *Dagens husdyravl i et etisk perspektiv*, Uttalelse, URL: radetfordyreetikk.no, 2009.
- [19] NMBU Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, Høringsinnspill til ny dyrevelferdsmelding om husdyrproduksjon, URL: regjeringen.no, september 2022.
- [20] Dyrevernalliansen, Fakta om dyretransport og slaktning, URL: dyrevern.no, Faktaark.
- [21] Tahamtani, F. et al., "Assessment of mobility and pain in broiler chickens with identifiable gait defects", *Applied Animal Behaviour Science* 234: 105183, 2021.
- [22] Mattilsynet, Høringsinnspill til ny dyrevelferdsmelding om husdyrproduksjon, URL: regjeringen.no, 15. september 2023.
- [23] Granquist, E. G. et al., "Lameness and its relationship with health and production measures in broiler chickens", *Animal*, 21 March 2019.
- [24] Tolo, E., "Økt fokus på dyrevelferd i norsk slaktekyllingproduksjon", i: *Kjøttets tilstand 2017*, Rapport, Animalia, november 2017.
- [25] Animalia, "Miljøberikelse til slaktekylling", URL: animalia.no, publisert 9. september 2020.
- [26] to kilder:
Raccoursier M, Thaxton Y.V., Christensen K. et al., "Light intensity preferences of broiler chickens: implications for welfare", *Animals* 13: 2857-2863, 2019.
De Oliveira Sans, E. C. et al., «From the Point of View of the Chickens: What Difference Does a Window Make?», *Animals* 11: 3397, 2021.
- [27] Dixon, L., «Slow and steady wins the race: The behaviour and welfare of commercial faster growing broiler breeds compared to a commercial slower growing breed», *PLoS ONE* 15 (4), 6 April 2020.
- [28] Rådet for dyreetikk, *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*, Uttalelse, URL: radetfordyreetikk.no, 27. august 2023.
- [29] Norsk Kylling, «Norsk Kylling er først i Norge med ny klekketeknologi for kylling», URL: norskkylling.no, publisert 31. august 2023.
- [30] Dyrevernalliansen, "Gårdsklekkning – bra for kyllingen og bonden", URL: dyrevern.no, publisert 19. september 2019.